

بررسی روند ترجمه در مجلات فارسی کودکان

در سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷

پگاه قیاسی

استاد راهنما: دکتر سعید غفاری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشگاه علوم انسانی

مقدمه:

از آن‌جا که کودکان و نوجوانان سرمایه‌های اصلی جوامع به شمار می‌روند، هرگونه سرمایه‌گذاری در آموزش و تربیت آن‌ها، بازده فزاینده‌ای در آینده به دنبال خواهد داشت. آن‌چه امروز به عنوان ادبیات کودک وجود دارد، بزرگترین عامل سازنده انسان‌های فرداست. نشریه‌های کودکان به دلیل تنوع، ایجاد سرگرمی و روزآمد بودن ابزاری برای عادت کودکان به مطالعه محسوب می‌شود. داستان، موجب شکل‌گیری ارزش‌های گوناگون در ذهن کودک می‌شود. سوالاتی که بر اثر مطالعه برای کودک مطرح می‌شود و مقایسه‌هایی که او بین مسائل مختلف می‌کند در مجموع موجب افزایش خلاقیت کودک می‌شود. با بهره‌گیری از تخیل ناشی از مطالعه داستان، او قادر است آزادانه خیال پردازی کند.

ترجمه یکی از راه‌های گسترش ادبیات است. نظر به این‌که ادبیات کودک در سطح جهان عمر طولانی‌تر و تنوع بیشتری از نمونه‌های ایرانی آن دارد در نتیجه اثر مثبت ترجمه در ادبیات کودک بر کسی پوشیده نیست. با توجه به این اهمیت، در این پژوهش به بررسی روند ترجمه در نشریات کودکان ایران که به صورت هفته‌نامه و یا ماهنامه منتشر می‌شوند،

- می‌پردازیم. در این راستا پرسش‌های ذیل مورد بررسی قرار می‌گیرد:
۱. میزان مطالب ترجمه شده در مجلات کودکان چقدر است؟
 ۲. موضوعات مطالب ترجمه شده در چه قالب‌هایی ارائه شده است؟
 ۳. جنسیت مترجمان مطالب بیشتر چه بوده است؟
 ۴. بیشترین و کمترین میزان ترجمه مربوط به چه سال‌هایی است؟
 ۵. بیشترین ترجمه‌ها توسط چه مترجمانی انجام شده است؟
 ۶. چند درصد از مطالب ترجمه شده نام نویسنده اصلی، نام منبع و نام کشور اصلی را ذکر کرده‌اند؟

فرض اصلی پژوهش این است که ترجمه در مجلات فارسی کودکان طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ روندی رو به رشد داشته است. این تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و تحلیل محتوا انجام شده است. روش تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات نیز با استفاده از آمار توصیفی (نما، میانگین و واریانس)، با رایانه از طریق نرم افزار SPSS ۱۶ انجام گرفته است. کلیه نشریاتی که در حوزه ادبیات کودک تهیه و تولید شده و قبل از شروع سال ۱۳۸۳ یا در یکی از ماه‌های این سال شروع به انتشار کرده و تا پایان سال ۱۳۸۷ به طور پیوسته در کشور چاپ، منتشر و توزیع شده‌اند، مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین نشریات صرفاً آموزشی و کمک درسی مورد بررسی قرار نگرفته است. در فرآیند بررسی، مطالب ترجمه شده به سه دسته موضوعی داستان، غیر داستان و شعر تقسیم شده، هر کدام از این موضوعات نیز به چند قالب دیگر به شرح زیر تقسیم شده است:

انتخاب مطالب ترجمه شده از نشریات با توجه به موضوعات و قالب‌های مورد بررسی فقط با توجه به ذکر عبارت «ترجمه...» یا «مترجم...» در کنار عنوان یا انتهای هر مطلب که به روشنی نشان دهنده ترجمه بودن آن نوشته است، انجام گرفته است. بدین ترتیب مطالبی که این عناوین را نداشته‌اند یا داستان‌ها و افسانه‌هایی که بازنویسی یا بازآفرینی شده‌اند، شرح حال شخصیت‌های خارجی، ضرب المثل‌های خارجی و... هرچند که رنگ و بوی خارجی داشته‌اند،

در این تحقیق مورد شمارش و بررسی قرار نگرفته‌اند.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها:

پرسش اول: میزان مطالب ترجمه شده در مجلات کودکان چقدر است؟

برای پاسخ به این پرسش مطالب ترجمه شده در ۱۱۲۰ مجله به شرح جدول ۱ مورد بررسی قرار گرفته است:

مجله	تعداد مجلات مورد بررسی در طول ۵ سال	فراوانی (تعداد مطالب ترجمه شده)	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
پوپک	60	150	32.0	32.0
دوست	224	53	11.3	43.3
سروش کودکان	60	129	27.5	70.8
شاپرک	224	115	24.5	95.3
کفتدوزک	224	13	2.8	98.1
کیهان بچه‌ها	224	9	1.9	100
سروش خردسال	60	0	0	100
شاهد کودک	60	0	0	100
مجموع	1120	469	100	

همانگونه که از اطلاعات جدول ۱ مشخص است در میان مجلات مورد بررسی در ۵ سال، مجله پوپک با ۱۵۰ مطلب ترجمه شده بیشترین تعداد مطالب ترجمه شده در میان مجلات مورد بررسی را داراست. ضمن این که مجلات سروش خردسال و شاهد کودک مطالب ترجمه شده‌ای نداشته‌اند.

به منظور پاسخگویی به سوال اول، در ادامه، اطلاعات مربوط به میزان مطالب ترجمه شده در قالب نمودار ۱-۱ ارائه می‌گردد. همانگونه که در نمودار مشاهده می‌شود، بر اساس اطلاعات جدول فوق، از مجموع مطالب ترجمه شده، ۴۸٫۱٪ از آن‌ها داستان (۲۲۶ مورد)، ۵۱٫۰٪ از آن‌ها غیرداستانی (۲۳۹ مورد) و ۰٫۹٪ از مطالب ترجمه شده (۴ مورد) شعر بوده است.

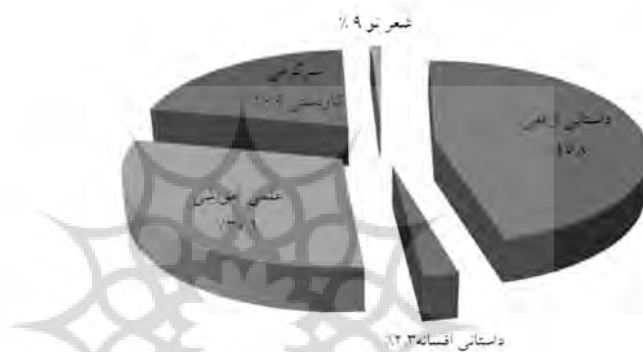

نمودار ۱-۱ - نمودار دایره‌ای توزیع فراوانی مطالب ترجمه شده

بر حسب موضوع

پرسش دوم: موضوعات مطالب ترجمه شده در چه قالب‌هایی ارائه شده است؟

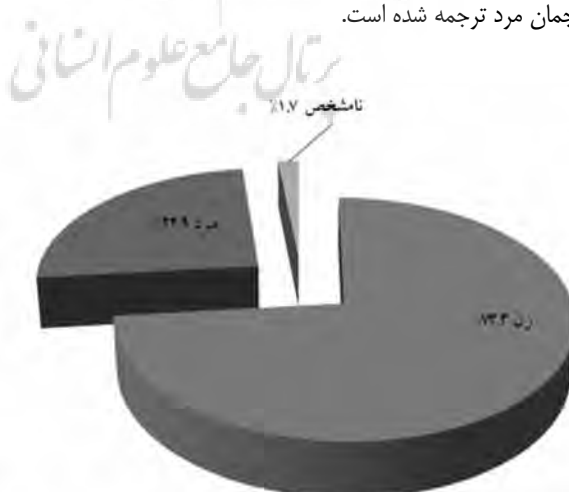
توزیع فراوانی قالب‌های مطالب ترجمه شده در نمودار ۱-۲ آمده است. داده‌های مندرج در نمودار ۱-۲، نشان می‌دهد که بیشترین درصد مطالب ترجمه شده (۴۵٫۸٪) متعلق به قالب داستان واقعی می‌باشد، قالب‌های علمی-آموزشی (۳۰٫۱٪)، سرگرمی-کاردستی (۲۰٫۹٪)، افسانه (۲٫۳٪) و شعر نو (۰٫۹٪) به ترتیب در مراتب بعدی قرار دارند. در میان مطالب ترجمه شده قالب‌های خاطرات و گزارش‌ها، شرح حال و قطعات ادبی مشاهده نگردید.

نمودار 1-2 - نمودار دایره‌ای توزیع فراوانی قالب مطالب ترجمه شده

پرسش سوم: جنسیت مترجمان مطالب بیشتر چه بوده است؟

به منظور بررسی سوال سوم در ادامه، اطلاعات مربوط به میزان مطالب ترجمه شده در قالب نمودار ۱-۳ ارائه می‌گردد. همانگونه که در نمودار ۱-۳ مشاهده می‌شود، بر اساس اطلاعات جدول فوق، مشخص می‌شود که مترجمان زن، مطالب بیشتری از مترجمان مرد ارائه داده‌اند، به طوری که از مجموع مطالب ترجمه شده ۷۳٫۳٪ از آن‌ها توسط مترجمان زن و ۲۴٫۹٪ از مطالب توسط مترجمان مرد ترجمه شده است.

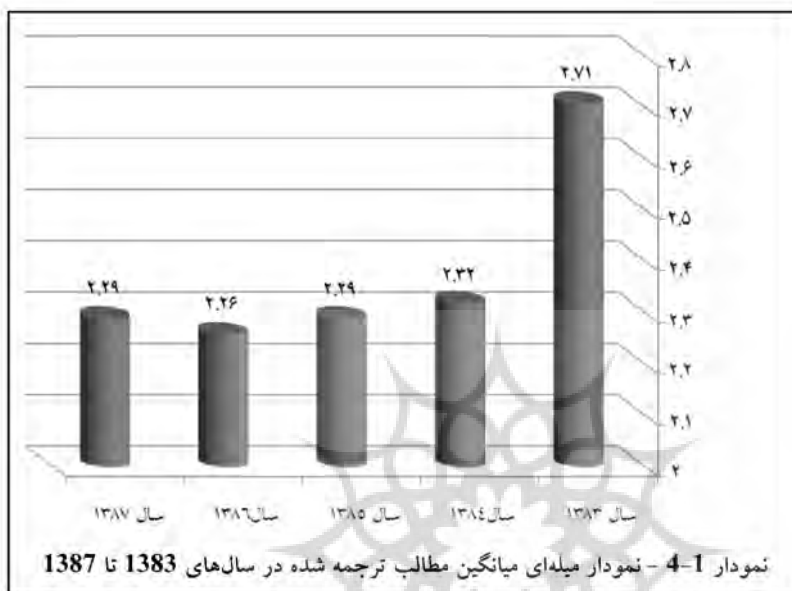

نمودار 1-3 - نمودار دایره‌ای توزیع فراوانی جنسیت مترجمان مطالب ترجمه شده

پرسش چهارم: بیشترین و کمترین میزان ترجمه مربوط به چه سال‌هایی است؟

اطلاعات بدست آمده در رابطه با میزان مطالب ترجمه شده در سال‌های مورد بررسی در قالب نمودار ۱-۴ ارائه می‌گردد.

داده‌های مندرج در نمودار ۱-۴ حاکی است که بیشترین تعداد صفحات ترجمه شده در میان سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ مربوط به سال ۱۳۸۳ با میانگین ۲,۷۱ صفحه‌ی ترجمه شده است. با توجه به جدول ۴-۵ سال ۱۳۸۴ با میانگین ۲,۳۲ صفحه، سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷ با میانگین ۲,۲۹ صفحه، و سال ۱۳۸۶ با ۲,۲۶ صفحه‌ی ترجمه شده در مراتب بعدی قرار دارند. همان‌طور که ذکر شد کمترین میزان ترجمه در میان سال‌های بررسی شده مربوط به ۱۳۸۶ با میانگین ۲,۲۶ صفحه‌ی ترجمه شده می‌باشد.

پرسش پنجم: بیشترین ترجمه‌ها توسط چه مترجمانی انجام شده است؟

داده‌های جدول ۱-۵ حاکی از آن است که در میان مترجمان، خانم لادن شریعت زاده با ۷۲ مطلب، آقای حسن عبدی با ۳۶ مطلب، خانم شیرین سلیمی با ۲۸ مطلب و خانم پردخت نظریه با ۲۲ مطلب بیشترین میزان ترجمه را در میان همکاران خود دارا هستند.

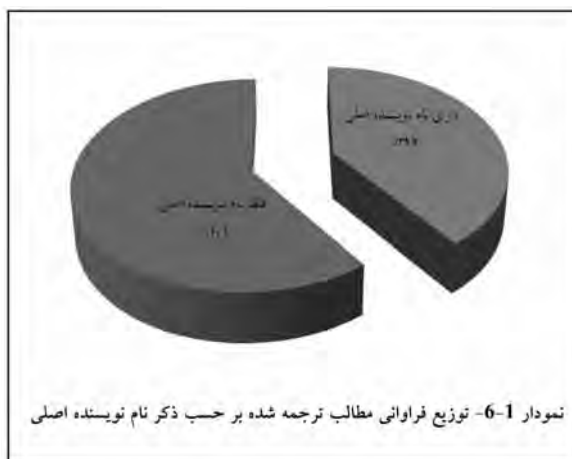
ردیف	مترجم	مجله	فراوانی (تعداد مطالب ترجمه شده)	درصد فراوانی
1	لادن شریعت زاده	سروش کودکان	72	45.6
2	حسن عبدی	پوپک	36	22.8
3	شیرین سلیمی	پوپک	28	17.72
4	پردخت نظریه	شاپرک	22	13.92
	مجموع		158	100

جدول ۱-۵- پرکارترین مترجمان

پرسش ششم: چند درصد از مطالب ترجمه شده نام نویسنده اصلی، نام منبع و نام کشور اصلی را ذکر کرده اند؟

بررسی‌ها حاکی از این است که تنها در ۲,۳٪ از مطالب ترجمه شده نام کشور اصلی ذکر شده است و در ۹۷,۷٪ از مواقع در مطالب ترجمه شده نام کشور اصلی مطلب ذکر نشده است. همچنین تنها در ۰,۹٪ از مطالب ترجمه شده‌ی مورد بررسی یعنی در ۴ مورد نام نویسنده اصلی و کشور اصلی مطلب ذکر شده است. ۷ مورد (۱,۴٪) از مطالب دارای نام کشور اصلی و فاقد نام نویسنده اصلی، ۱۸۳ مورد (۳۹,۰٪) دارای نام نویسنده اصلی و فاقد نام کشور اصلی و ۲۷۵ مورد (۵۸,۷٪) فاقد نام کشور اصلی و نام نویسنده اصلی بودند. ضمناً تنها مطلبی که در آن منبع ترجمه ذکر شده مربوط به مجله سروش

کودکان ترجمه خانم منظر عقدایی بوده است.^۲

نتایج:

- بررسی انجام گرفته نشان می‌دهد هر چند که اکثر مجلات کودک از مطالب ترجمه شده در میان مطالب خود استفاده کرده‌اند ولی برنامه مشخصی برای گنجاندن این گونه مطالب در مجله خود ندارند و نوسان چشمگیری در شماره‌های مختلف مجلات به چشم می‌خورد.
- در میان مجلات مورد بررسی، مجله‌ی پوپک بیشترین تعداد مطالب ترجمه شده در میان مجلات مورد بررسی را داشته است، ضمن این که مجلات سروش خردسال و شاهد کودک هیچ مطلب ترجمه شده‌ای نداشته‌اند.
- بیشترین درصد مطالب ترجمه شده به مطالب غیرداستانی اختصاص داشت و پس از آن داستان و شعر قرار داشتند.
- در مورد قالب‌های به کار گرفته شده در میان مطالب ترجمه شده، داستان واقعی، مطالب علمی- آموزشی، سرگرمی - کاردستی، افسانه و شعر نو به ترتیب دارای بیشترین فراوانی بودند. ضمن این که هیچ مطلب ترجمه شده‌ای در قالب خاطرات و گزارش‌ها، شرح حال و قطعات ادبی مشاهده نمی‌شود.
- طبق بررسی‌های به عمل آمده در مورد جنسیت مترجمان مشخص شد که مترجمان زن، مطالب بیشتری نسبت به مترجمان مرد ارائه داده‌اند، به طوری که از مجموع مطالب ترجمه شده 73.3٪ از آن‌ها توسط مترجمان زن و 24.9٪ از مطالب توسط مترجمان مرد ترجمه شده است.
- در مورد ذکر نام نویسنده اصلی مشخص شد که نشریات این اصل را رعایت نمی‌کنند به طوری که فقط در کمتر از 39/9 درصد موارد نام نویسنده اصلی در عنوان مطلب ذکر شده است.
- در مورد ذکر نام کشور اصلی نیز تنها در 2.3٪ از مطالب ترجمه شده نام کشور اصلی ذکر شده است و در 97.7٪ از موارد نام کشور اصلی مطلب ذکر نشده است.

پیشنهادات:

- وقتی مطلبی ارائه می‌شود خواننده تحت تاثیر قرار می‌گیرد، دارای انگیزه می‌شود و از آن الگو برداری می‌کند. پس بهتر است مطالب ترجمه برای نشریات بنابر تشخیص و تصویب مربیان و کارشناسان لایق، بررسی و انتخاب شوند.
- مجلات می‌توانند مطالب زیبا و پرمحتوای خود را تجدید چاپ کنند تا افراد بیشتری از آن‌ها لذت ببرند و استفاده کنند.
- اگر در رشته مترجمی زبان، چند واحد درسی به ترجمه متون تخصصی در زمینه ادبیات کودک اختصاص داده شود سبب می‌شود که دانشجویان این رشته شیوه ترجمه صحیح را بیاموزند.
- در کنار نام مترجم بهتر است نام نویسنده اصلی، نام منبع و نام کشور ذکر شود زیرا این کار سبب آشنایی بیشتر کودک با کشورهای مختلف و منابع خارجی مختص به خودشان می‌شود.
- سالانه در جشنواره‌ی مطبوعات کودک به بهترین ترجمه به منظور تشویق مترجمان جایزه‌ای اختصاص داده شود و از مترجمان نمونه تقدیر و تشکر شود.
- در سر فصل دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته کتابداری به گرایش کودکان نیز توجه شود.

پی‌نوشت:

۱- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

۲- نویسنده مطلب دو نام، بت من و منبع آن مجله‌ی های لایتز (High lights) است.